

Соціологічні дослідження кримінальних субкультур у світі

Лекція 1. Субкультури як предмет наукового дослідження

План

1. Феномен субкультури.
2. Сутність субкультури.
3. Молодіжні субкультури.

Література:

1. Божок О.І. Феномен субкультури в багатогранності буття культури. *Вісник НТТУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка.* 2009. Випуск 2. С. 17-20.
2. Москаленко Л.Б. Молодежная субкультура и современность. С. 31-35. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/54574/07Moskalenko.pdf?sequence=1>
3. Рущенко И.П. Изучение криминальной субкультуры: методологические проблемы. *Кримінальна субкультура як фактор злочинності: Кримінологічні дослідження:* Вип.2. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2008. С. 9-15.
4. Соболев В. О., Ярмиш О. Н. Организованные злочинні групи як об'єкт соціологічного аналізу. *Український соціум.* 2002. № 1. С. 33-40.
5. Фурман А. Субкультура. *Психологія і суспільство.* 2011. № 3. С. 187-192.

1. Феномен субкультури

Дослідження субкультур було започатковано дослідниками, які вивчали молодіжну культуру, зокрема представники таких наук як соціологія, психологія, літературознавство.

У 1950 році американський соціолог **Девід Райзмен** у своїх дослідженнях вивів поняття субкультури як групи людей, які навмисно обирають стиль і цінності, які віддають перевагу меншості. Ретельніший аналіз поняття субкультури провів **Дік Хебдідж** у своїй книзі «*Субкультура: значення стилю*». На його думку, субкультури залучають людей зі схожими смаками, яких не задовольняють загальноприйняті стандарти та цінності. Француз **Мішель Мафессолі** у своїх працях використав для позначення молодіжних субкультур поняття «*міські племена*».

Термін «субкультура» широко поширився 1960-х роках, коли у західних суспільствах спостерігався розквіт контркультурних рухів. Насамперед представниками молодіжного руху цього часу були студенти-радикали, які отримали назву «нові ліві» (на відміну від «старих лівих» – представників робітничого класу). Вони виробляли нові теорії, розробляли власні стратегії поведінки щодо способу життя та соціальних інститутів західного

суспільства, пропонували нові моделі сімейного життя, що суперечать загальноприйнятим цінностям і моделям поведінки.

Субкультура (підкультура, лат. sub – під та лат. cultura – обробіток, землеробство, виховання, шанування) у соціології та культурології – частина культури суспільства, що відрізняється від переважаючої, а також групи носіїв цієї культури. Субкультура може відрізнятися від домінуючої культури системою цінностей, мовою, манерою поведінки, одягом та іншими аспектами. Це спільність людей, чії переконання, погляди на життя і поведінку відмінні від загальноприйнятих або просто приховані від широкої публіки, що відрізняє її від ширшого поняття культури, відгалуженням якої вона є.

Найчастіше субкультури переходять на окрему ідейну основу. Так, **фанатство** (фендом) та різні захоплення, що стали способом життя та об'єднують групи людей, згодом можуть перерости у субкультури. Так сталося з панк-роком, готичною музикою та багатьма іншими інтересами. Однак більшість фендомів та хобі не утворюють субкультур, будучи зосереджені лише навколо предмета свого інтересу. **Фендом** (англ. fandom – фанатство) – співтовариство шанувальників, зазвичай, певного предмета (письменника, виконавця, стилю). Фендом може мати певні риси єдиної культури, такі як *тусовочний гумор* і *сленг*, схожі інтереси за межами фендому, свої видання та сайти. Чіткого поділу між фанатством та субкультурами немає, однак, якщо фанатство найчастіше пов'язане з окремими особистостями (музичні групи, музичні виконавці, відомі художники), то субкультура не залежить від окремих особистостей.

З поняттям «субкультура» іноді змішують поняття «**хобі**» – захоплення людини будь-яким заняттям (*геймери, хакери* тощо). Спільноти людей із загальним хобі можуть утворювати стійкий фендом, але при цьому не мати ознак субкультури. **Субкультура** – вживане у літературі загальне позначення різнорідних за ідейно-політичною орієнтацією, за систематизацією і цінностями, поглядами, що відрізняє групу від більшості суспільства.

З погляду культуролога, **субкультура** – таке об'єднання людей, яке не суперечить цінностям традиційної культури, а доповнює її, якщо навіть зовні це виглядає як протест та спростування, то в кінцевому результаті відбувається подальший розвиток та оновлення культури. Функціонування культури, саме її існування забезпечується постійно діючими

соціальними інститутами, такими, наприклад, як сім'я, стійкі соціальні групи, установи освіти та виховання, держава, релігійні структури, бізнес, ринок та ін.

Субкультура – це зведення накопичених певним світоглядом цінностей і порядків групи людей, об'єднаних специфічними інтересами, що визначають їхню думку. Можна сказати, що субкультура – самостійне цілісне утворення, яке є частиною загальної культури.

2. Сутність субкультури

Вивчаючи феномен субкультури та її соціальну роль, необхідно пам'ятати про те, що субкультура та культура співвідносяться як частина і ціле, що є підставою виділяти у них як загальні, так і відмітні ознаки, властивості та функції. Розглядаючи культуру як сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством, культурологи зазвичай виділяють **головну проблему культури** – *відтворення самої людини, її знань, навичок, матеріальних та духовних цінностей*. Виходячи з такого розуміння культури та її ролі в житті соціальних суб'єктів, слід визнати, що роль субкультур теж полягає у відтворенні людини, але з певними заданими властивостями, які можна прогнозувати та проектувати. Тому є всі підстави розглядати проблему формування субкультур як технології впливу на латентні процеси соціального управління.

У науці склалося кілька підходів до визначення змісту і сенсу поняття «субкультура», що дозволяють наблизитися до розуміння сутності цього феномена. **Субкультура** (від лат. sub – під і cultura – культура; subculture – підкультура) розглядається в таких значеннях: а) «система цінностей, уявлень про життя та поведінкові коди, загальна для людей, пов'язаних одним змістом чітко заданої повсякденності» (за **Н. Смелзером**); б) «система переконань, цінностей та норм, які поділяються та використовуються явною меншістю людей у рамках певної культури» (за словником **Collins**); в) культура окремої соціальної спільності (групи, класу, регіону, конфесії тощо), яка чимось відрізняється від традиційної культури суспільства» (за коротким енциклопедичним словником під ред. **В. І. Воловича**); г) стиль життя певної соціальної групи, яка має свою відмінну від загальноприйнятої модель поведінки особистості в соціумі в рамках домінуючої культури.

Термін «субкультура» не означає, що та чи інша група виступає проти культури, що панує у суспільстві. Але у багатьох випадках більшість суспільства відноситься до субкультури з несхваленням чи зневірою, іноді група активно виробляє норми чи цінності,

які явно суперечать панівній культурі, її змісту та формам. На основі таких норм і цінностей формується *контркультура* або, як її часто називають літератори, «*образ інший*». Оскільки контркультурні елементи вливаються в субкультури стихійно, а аж ніяк не цілеспрямовано, зі створенням відповідних інфраструктур, то роль носіїв «іншого образу», альтернативності, виконують молодіжні субкультури.

У історії культури неодноразово відбувалися *звернення до «образу іншого»*, що проявилось в ідеалізації тих культурних рис альтернативної культури, що були придушені у своїй. Дослідники **А. Уотс**, **Дж. Керуак**, **Г. Снайдер**, **А. Гінзберг** популяризували *дзен-буддизм*, **А. Гінзберг** – тантричний буддизм. І розквіт *психоделічної культури* у 1960-ті роки, і *панківський вибух* другої половини 1970-х років не пройшли безслідно, оскільки подібні викиди сприяють розвитку культури загалом.

Термін «*контркультура*» складається в західній літературі в 60-ті роки ХХ століття і належить американському соціологу **Т. Розаку**, сьогодні він широко використовується не тільки в соціології, а й у культурології, літературній публіцистиці. Не варто ставити знака рівності між *субкультурою* та *контркультурою*, водночас не можна заперечувати, що в історії культури можуть складатися ситуації, коли локальна сукупність цінностей починає претендувати на універсальність, виходячи за рамки власного культурного середовища. Тоді можна говорити про переростання субкультури в контркультуру або контркультурні тенденції. У цілому нині, контркультура «...є сукупний ефект пошуків нового ціннісного ядра сучасної культури». Контркультурною значимістю наділена вся сукупність субкультур.

У розвиненому суспільстві виникнення альтернативних форм культури неминуче, воно породжується самим фактом розвитку. Це абсолютно здоровий і нормальний процес, *культура будь-якого суспільства повинна вбирати, асимілювати і переосмислювати відгалуження, що виникають*. Спроби заборонити або знищити їх, породжують потворні форми, наприклад, агресивні, і навіть фашистські групи. Оскільки *культура являє собою систему, що саморозвивається*, вона виштовхує з себе, залишає в минулому все, що віджило, стримує її розвиток і одночасно вбирає, засвоює нові прогресивні, перспективні форми і явища.

Для представників альтернативного світу властива демонстративна самоідентифікація з вивернутими навиворіт нормами власної культури. Наприклад, *бітники* та *хіпі* свідомо

були налаштовані на побудову контркультури. Явне виродження свідчить про вичерпаність старих форм і забезпечує появу серед потворних, шокуючих явищ здорових та життєздатних артефактів. Але *пошук культурної альтернативи можливий лише у субкультурі із чіткою приналежністю до середнього класу*, всередині якого є інтелектуальна еліта, здатна народжувати нові ідеї.

3. Молодіжні субкультури

В основі молодіжної субкультури лежить *особливий спосіб світовідносин із системою духовних цінностей*. Молодіжні субкультури – це і особливий спосіб життя, який поділяють ті, хто живе ним безпосередньо, і форма самовираження, самовисловлювання молодих. Які *цілі* ставлять перед собою молоді люди в житті: *змінити світ, власне життя*, скинути з себе ярмо стереотипів, відмовитися від соціальних канонів, утвердити життєву альтернативну позицію щодо раніше існуючої та закріпити її у різних соціокультурних догмах? На ці запитання *намагається давати відповіді спектр молодіжних субкультур*. Низка субкультур екстремальні за своєю суттю, у яких звучать протести чи проти певних суспільних відносин, чи проти всього суспільства загалом. *Розвинені субкультури демонструють власні погляди* в створених ними періодичних виданнях, що видаються, але субкультури можуть ***входити елементами в єдину культуру суспільства***, а можуть бути і ***ескапістськими***, тобто прагнуть до ізоляції від суспільства.

Молодіжна субкультура динамічна, тому вона пропонує нове постійно, надаючи цим матеріал для дослідження. Так досі дискусійним залишається *питання меж молодіжного віку*, складність пов'язана з тим, що під сумнів ставиться сам факт існування молодіжної субкультури. Противники виділення молодіжних інтересів та устремлінь у самостійну субкультуру говорять *про соціальну диференціацію молоді*, а тому, вважають вони, диференційовані та ціннісні устремління, не можна розмірковувати про молодіжну культуру взагалі. За такого підходу визнаються якісь окремі *молодіжні культурні утворення*, підкреслюється, що вони суттєво відрізняються одне від одного. І мало хто може потрапити у розряд субкультури, тому феномен субкультури може бути поширений протягом усього періоду перебування людей у молодіжному віці.